

şüyüh tayin edildi ve 6 (veya 15-16) Safer 642 (14 [veya 23-24] Temmuz 1244) tarihinde Dimaşk'ta vefatına kadar Sümey-sâtiyye Hankahı şeyhliği makamında kaldı. Bâbünnasr denilen yerdeki sûfiler mezarlığına defnedildi. Ebû Şâme el-Makdisî, kendisinin de katıldığı cenaze namazında çok büyük bir kalabalığın hazır bulunduğunu söyler (*Terâcimü ricâli'l-karneyni's-sâdis ve's-sâbi'*, s. 174). Fıkıh, hadis, tarih, edebiyat, tıp, geometri gibi birçok dalda ilim sahibi ve aynı zamanda iyi bir şair olan İbn Hameveyh'in müttaki, alçak gönüllü, vakur bir kişi olduğu kaydedilmektedir.

Eserleri. 1. *'Aftû'z-zeyl fi't-târîh*. Ya'kûb el-Mansûr'un hayatını ve döneminde meydana gelen olayları konu alan bu eserin (Makkarî, III, 110; *Hediiyetü'l-ârifin*, II, 102) herhangi bir nüshasına henüz rastlanmamıştır. İbn Hallikân'ın 668 yılı sonlarında (1270) Dimaşk'ta müellif hatıyla gördüğünü söylediği cüz (*Vefeyât*, VII, 5) bu eser olmalıdır. 2. *er-Rihletü'l-Mağribiyye*. Müellifin Mağrib'de kaldığı yıllar hakkındadır (*Hediiyetü'l-ârifin*, I,

551). Ahmed b. Muhammed el-Makkarî'nin pek çok nakilde bulunduğu eser, özellikle Ya'kûb el-Mansûr'un, 582'de (1186) Şam'dan gelerek Trablus'tan Tunus'a kadar savaş ateşi tutuşturan Eyyûbî memlüklerinden Şerefeddin Karakuş kumandasındaki çoğunluğunu Oğuz Türkleri'nin oluşturduğu askerî birliği Merakeş dışında bir yere iskân edip maaşa bağlamasıyla ilgili haberleri verdiği için tarihî değer taşır. Aynı zamanda *'Aftû'z-zeyl fi't-târîh* gibi yine Ya'kûb el-Mansûr'un hayatı ve kişiliği hakkında birinci derecede bir kaynaktır. 3. *es-Siyâsetü'l-mülûkiyye*. İbn Hameveyh'in günümüze ulaşan tek eseri olup Eyyûbî Hükümdarı I. el-Melikü'l-Kâmil Nâsirüddin Muhammed adına kaleme alınmıştır. 895'te (1490) II. Bayezid için istinsah edilen seksen yedi baraklık tek nüshası Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde kayıtlıdır (III. Ahmed, nr. 1116). 4. *Kitâbü Uşûli'l-eşyâ'*. Muhtemelen felsefeye dair olan bu eserin sekiz cilt olduğu kaydedilir (Makkarî, III, 101; *Hediiyetü'l-ârifin*, I, 461). 5. *el-Mesâlik ve'l-memâlik*. Adından bir coğrafya ki-

tabı olduğu anlaşılmaktadır (Makkarî, III, 110). 6. *el-Emâlî*. Müellifin manzumensur edebî parçalarını ihtiva etmektedir (a.g.e., a.y.). 7. *et-Teğâric*. Muhtemelen hadis tahrirlerinden ibaret olan bir cüzdür (a.g.e., a.y.; İbnü'l-İmâd, V, 214).

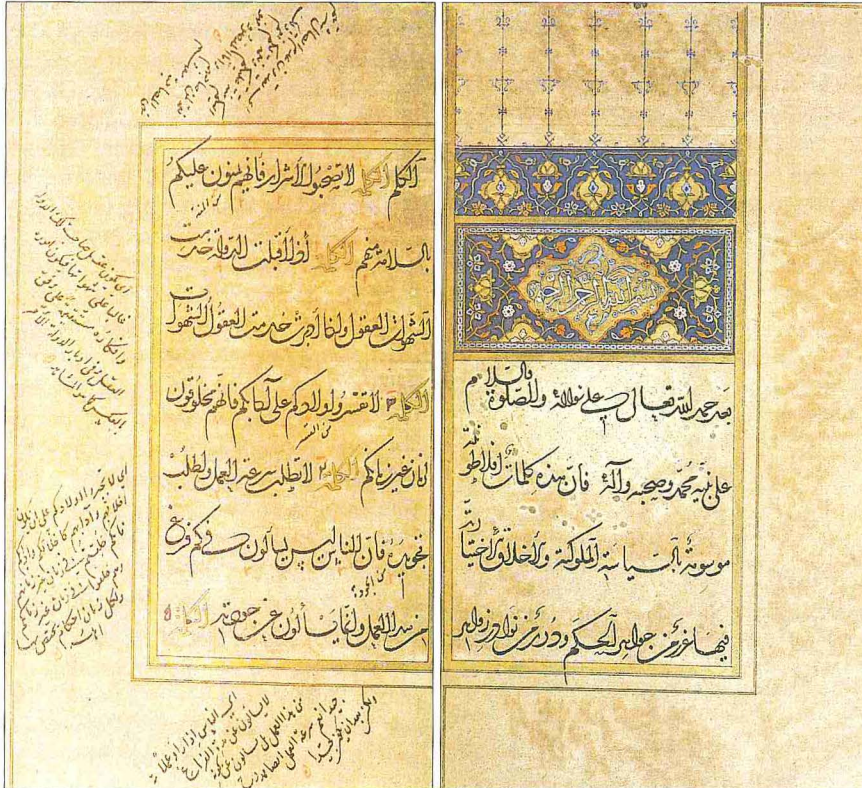
BİBLİYOGRAFYA :

Sibt İbnü'l-Cevzî, *Mir'âtü'z-zamân*, VIII, 748-749; Münzirî, *et-Tekmile*, III, 637-638; Ebû Şâme, *ez-Zeyl 'ale'r-Ravzateyn*, s. 174; İbnü's-Sâbûnî, *Tekmiletü lkmâli'l-İkmâl* (nşr. Mustafa Cevâd), Bağdad 1957, s. 82-85; İbn Hallikân, *Vefeyât*, VII, 5; İbn Kesir, *el-Bidâye*, XII, 165; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ'*, XXIII, 96-97; Nuaymî, *ed-Dâris fi târihi'l-medâris* (nşr. Ca'fer el-Hasenî), Kahire 1988, II, 154; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, VI, 350; a.mlf., *el-Menhelü's-şâfi*, I, 403 (nr. 217); Makkarî, *Nefhu't-ţib*, III, 99-111; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, V, 214; *Hediiyetü'l-ârifin*, I, 461, 551; II, 32, 102; Zirikî, *el-A'lâm*, IV, 110; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, VI, 96; Karatay, *Arapça Yazmalar*, III, 722; Ramazan Şeşen, *Salâhad-din Devrinde Eyyûbîler Devleti*, İstanbul 1983, s. 306-308; Cl. Cahen, "Une source pour l'histoire des croisades: Les mémoires Sad ad-din Ibn Hamawiya Juwaini", *Bulletin de la Faculté des Lettres de Strasbourg*, XXVIII, Strasbourg 1950, s. 320-337; H. L. Gottschalk, "Die Aulad Saih as-Suyuh (Banu Hamawiya)", *WZKM*, LIII (1956), s. 57-87; a.mlf., "Awlâd al-Shaykh", *El'* (Ing.), I, 766.

CEVAT İZGI

Tâceddin İbn Hameveyh'in *es-Siyâsetü'l-mülûkiyye* adlı eserinin ilk iki sayfası (TSMK, III. Ahmed, nr. 1116)

İBN HÂMİD

(ابن حامد)

Ebû Abdillâh Hasen b. Hâmid
b. Ali el-Verrâk el-Bağdâdî
(ö. 403/1012)

Hanbelî fakihi.

Bağdat'ta doğdu ve burada yetişti. Ebû Bekir en-Neccâd, Gulâmü'l-Hallâl, Ebû Bekir İbn Mâlik el-Katîi, Ebû Ali İbnü's-Savvâf ve Ahmed b. Ca'fer el-Huttelî gibi dönemin önde gelen âlimlerinden ders aldı. Yetiştirdiği öğrenciler arasında Ebû Tâhir İbnü'l-Kattân, Ebû İshak el-Bermekî, Ebû Bekir er-Rüşnânî, Ebû Abdullah İbnü'l-Fukâi, Ebû Bekir İbnü'l-Hayyât Hasan b. Ali el-Ahvâzî ve ölümünden sonra onun yerine ders ve fetva veren tanınmış Hanbelî hukukçusu Ebû Ya'lâ el-Ferrâ bulunmaktadır.

Geçimini bilhassa Kur'an-ı Kerim istinsahı ile sağladığı için "Verrâk" lakabıyla anılan İbn Hâmid zühd ve takvâsı ile temayüz etmiş ve Bağdat halkı üzerinde nüfuz ve itibar kazanmıştı. Döneminde cereyan eden ilmî tartışmalara aktif şekilde katılmış, Halife Kâdir-Billâh'ın huzurunda Şâfiî âlimi Ebû Hâmid el-İsfe-

râyînî ile yaptığı münazara ilim muhitle-
rinde bir hayli yankı uyandırmıştı. İbn Hâ-
mid'in o sıralarda Bağdat'a hâkim olan
Büveyhî hânedanı ile de yakın ilişki için-
de bulunması, Hanbelî mezhebinin diğer
mezheplere göre daha canlı ve güçlü bir
konumda olmasına katkı sağlamıştır. İda-
recilerle olan münasebetine ve onlardan
gördüğü ilgiye rağmen siyasî olaylar içe-
risinde yer almamış, hatta saraydan ya-
pılan ihsan ve yardımları da ihtiyaç içinde
bulunduğu halde kabul etmemiştir. Uzun
bir ömür sürdüğü ve birçok defa hacca
gittiği söylenen İbn Hâmid, 403 (1012)
yılında Mekke'den dönerken Vâkıs'a deni-
yor bedevîlerin hücumuna uğramış ve
orada öldürülmüştür.

Eserleri. İbn Hâmid'in günümüze ula-
şan *Tehzîbü'l-ecvibe* (nşr. Subhî es-Sâ-
merrâî, Beyrut 1988) adlı fıkha dair kita-
bından başka kaynaklarda zikredilen *Ki-
tâbü'l-Câmî' fi'htilâfî'l-fukahâ'* ile (400
cüz) *Şerhu'l-Hırakî, Şerhu Uşûl'd-dîn*
ve *Uşûl'l-fıkh* adlı eserleri de vardır.

BİBLİYOGRAFYA :

Hatib, *Târîhu Bağdâd*, VII, 303; İbn Ebû Ya-
lâ, *Tabakâtü'l-Hanâbile*, II, 171-177; İbnü'l-Cev-
zî, *el-Muntazam*, XV, 94; İbnü'l-Esir, *Câmî'u'l-
uşûl* (nşr. Abdülmecîd Selîm - M. Hâmid el-Fi-
ki), XII, 222; a.mlf., *el-Kâmil*, VIII, 78; Zehebî,
el-İber, II, 205; a.mlf., *A'lâmü'n-nübelâ'*, XVII,
203; İbn Kesir, *el-Bidâye*, XI, 349; İbn Tağ-
rîberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, IV, 232; Burhâ-
neddîn İbn Müflih, *el-Makşadü'l-ersed* (nşr. Ab-
durrahman b. Süleyman el-Useymin), Riyad 1410/
1990, I, 319-320; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, III, 166-
167; Ebû'l-Yümn el-Uleymî, *el-Menhecü'l-ahmed*
(nşr. M. Muhyiddin Abdülhamîd), Beyrut 1403/
1983, II, 98-101; Muhammed eş-Şattî, *Muhta-
şaru Tabakâtü'l-Hanâbile*, Dimaşk 1399, s. 26;
Ziriklî, *el-A'lâm* (Fethullah), II, 201; George
Makdisi, "İbn Aqıl et la résurgence de l'Islam
traditionaliste au XIe siècle (V. siècle de l'hé-
gire)", *Damascus (PIFD)* (1963), s. 227-232; H.
Laoust, "İbn Hâmid", *El²* (İng.), III, 784; Muham-
med Seydî, "İbn Hâmid", *DMBİ*, III, 303.

AHMET YAMAN

İBN HAMİS

(ابن حميس)

Ebû Abdillâh Muhammed
b. Ömer b. Muhammed
b. Ömer el-Himyerî
el-Hacrî er-Ruaynî el-Tilimsânî
(ö. 708/1309)

Endülüslü şair.

650'de (1252) Cezayir'in Tilimsân şeh-
rinde doğdu. Soyu, Yemen'deki Himyer
kabilelerinden Zû Ruayn lakabıyla anılan
Hacr b. Yerîm'e dayandığından Himyerî,

Hacrî, Ruaynî nisbeleriyle de anılır. İyi bir
eğitim gören İbn Hamîs, 681 (1282) yılı-
nda Tilimsân Sultanı I. Ebû Saîd Osman b.
Yağmurasan el-Abdülvâdî'nin özel kâtip-
liği görevine tayin edildi. 688'de (1289)
Tilimsân'dan geçen Belensiyeli (Valencia)
seyyah Ebû Muhammed el-Abderî onun
bu tarihte yoksulluk içinde bulunduğunu
söyler. İbn Hamîs, Merînî Hükümdarı Ebû
Ya'kûb Yûsuf tarafından Tilimsân muha-
sara edildiği sırada doğduğu şehirden
aynı olarak Sebte'ye (Ceuta) gitti. Bu sırada
Sebte, Ebû Tâlib Abdullah b. Muhammed
el-Azefî ve kardeşi Ebû Hâtîm tarafından
yönetiliyordu. Burada kendisini hoca ola-
rak kabul ettirmeye çalışan İbn Hamîs gi-
rişiminin sonuçsuz kalması üzerine Cezî-
retülhadrâ'ya (Algéciras) gitti; daha sonra
Mâleka'ya (Malaga) geçti. Gittiği her yer-
de ders vererek ve zamanın büyüklüklerine
kasideler yazarak geçimini sağlamaya ça-
lıştı. Bu yıllarda Tilimsân'da, Gırnata (Gra-
nada) Hükümdarı III. Muhammed'in veziri
İbnü'l-Hakîm Muhammed b. Abdurrah-
man ile tanıştı. Devrinin önemli bir şahsi-
yeti, aynı zamanda âlim ve ediplerin hâ-
misi olan vezir İbn Hamîs'i Gırnata'ya da-
vet etti (703/1304). Vezir için yazdığı ka-
sideler sayesinde rahat bir hayata kavu-
şan İbn Hamîs 706'da (1306) bir ziyaret
amacıyla Mâleka'ya döndü, daha sonra el-
Meriye'ye (Almeria) gitti. Burada İbnü'l-
Hakîm'e tâbi kumandan Ebû'l-Hasan İbn
Kümâşe'nin yakın ilgisine mazhar oldu.
708 (1309) yılında III. Muhammed'in kar-
deşi Ebû'l-Cüyûş Nasr b. Muhammed Gır-
nata'nın idaresini ele geçirdi. İbn Hamîs
bu sırada Vezir İbnü'l-Hakîm ile birlikte
öldürüldü.

İbn Hamîs kaynaklarda filozof, hakîm,
astrolog, simyager, itikadî mezhepler
arasındaki ayrılıklarda derin bilgi sahi-
bi bir âlim ve bir edebiyatçı olarak tanı-
tılır. Ahmed b. Muhammed el-Makka-
rî, Ebû Abdullah Muhammed b. İbrâhim
el-Hadramî'nin onun şiirlerini toplayarak
ed-Dürü'n-nefis fi şî'ri İbn Hamîs
adıyla bir divan haline getirdiğini söyler.
Ancak bu eser günümüze ulaşmamıştır.
İbn Hâtîme, *Meziyyetü'l-Meriyye 'alâ
gayrihâ mine'l-bilâdi'l-Endülüsiyye*
adlı eserinde bu divanda yer alan şiir-
lerin bir kısmının İbn Hamîs'in Vezir İb-
nü'l-Hakîm hakkında yazdığı kasideler-
den oluştuğunu bildirir. İbn Hamîs'in şi-
irlerinin birçoğu onun biyografisine yer
veren Muhammed el-Abderî, İbnü'l-Kâ-
dî, Makkarî, Lisânüddin İbnü'l-Hatîb ve

Ebû Zekerîyyâ İbn Haldûn'un kitapların-
da dağınık halde bulunmaktadır. Bu şiir-
ler, Abdülvehhâb b. Mansûr tarafından
*el-Muntehabü'n-nefis min şî'ri İbn
Hamîs* adıyla bir araya getirilmiştir (bk.
bibl.). Bu derlemede on altı kaside yer al-
maktadır.

İbn Hamîs'in, genellikle uzun olan kasi-
delerinde medih, hicâ, fahr gibi gelenek-
sel şiir temalarını işlediği görülür. Tilim-
sân'da hüküm süren Zeyyânîler'i, seyyah
İbn Rüşeyd'i ve özellikle hâmisi Vezir İb-
nü'l-Hakîm'i metheden şair, Tilimsân'da
zalimce hüküm süren ve buradan ayrıl-
masına sebep olan Yağmurîler'i de hic-
vetmiştir. Onun şiirlerinde özel isimlere
ve yer adlarına sık rastlandığı gibi Tilim-
sân'ın yerli kültürünün derin izleri ve et-
kileri görülür. Eski Arap, İran ve Yunan
hikâye ve efsanelerinden, destanlardan
esintiler, bazı tarihî olaylara telmihler
göze çarpar. Üslûp ve biçim bakımından
Ebû'l-Alâ el-Maarî'den etkilenen İbn Ha-
mîs çok sayıda nâdir ve garîb kelime kul-
lanmış ve bu tür kelimeleri kullanmayı bir
sanat ve belâgat anlayışı olarak benim-
semiştir. Bir beytinde, "Garîb ve nâdir
kelimelere alışmamış kimse belâgatın
tadına eremez" diyerek bu görüşünü
açıkça ifade etmiştir. Onun bazı şiirleri-
ni kelime hazinesi zengin olmayanların
anlaması mümkün değildir. İbn Hamîs
sanatlı nesirle bazı edebî mektuplar da
kaleme almıştır (İbnü'l-Hatîb, II, 557-
562).

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Hatîb, *el-İhâta*, II, 528-562; Ebû Zeke-
riyyâ İbn Haldûn, *Buğyetü'r-ruvvâd* (nşr. Al-
fred Bel), Alger 1904, I, 10-43, 117; İbn Kun-
fûz, *el-Vefeyât* (nşr. H. Pérès), Cezayir, ts., s. 53;
İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmine*, IV, 231; İbn
Meryem, *el-Bustân fi zikri'l-evliyâ' ve'l-ule-
mâ' bi-Tilimsân*, Cezayir 1326/1908, s. 225;
İbnü'l-Kâdî, *Dürretü'l-hicâl*, II, 27-33; Mak-
karî, *Nefhu't-tîb*, V, 359-378; a.mlf., *Ezhârü'r-
riyâz* (nşr. Mustafa es-Sekkâ v.dğr.), Kahire 1939,
II, 301-340; J.-J.-L. Bargès, *Complément de
l'histoire des Béni-Zeïyan*, Paris 1887, s. 22-
24; Abdesselam Meziene, "İbn Khamis, poète
tlemcenien du XIIIe siècle", *Deuxième congrès
de la fédération des sociétés savantes de l'Af-
rique du nord à Tlemcen 14-17 Avril 1936*,
Cezayir 1936, II, 1057-1066; Abdülvehhâb b.
Mansûr, *el-Muntehabü'n-nefis min şî'ri İbn Ha-
mîs*, Tlemsen 1365; Abdurrahman el-Cilâfî, *Tâ-
rîhu'l-Cezâ'iri'l-âam*, Cezayir 1955, II, 146; Keh-
hâle, *Mu'cemü'l-mu'ellifin*, XI, 92; Ömer Ferruh,
Târîhu'l-edeb, VI, 361; Ziriklî, *el-A'lâm* (Fethul-
lâh), VI, 314; Hifnâvî, *Ta'rîfü'l-halef bi-ricâli's-
selef*, Beyrut 1402/1982, II, 375-390; M. Hadj-
Sadok, "İbn Khamis", *El²* (İng.), III, 833-834.

SÜLEYMAN TÜLÜÇÜ